

JOHAN GEORG HOLSTEINS SENDELSER TIL MECKLENBURG-SCHWERIN 1692-93

AF

N. L. FAABORG

Den 30. januar 1692 skrev Christian V. i sit dagregister: „ . . . Bleff og for got beffunden at scicke p: Carels cammer junker Holst til Meklenburg, under pretext aff hans egen erender, for at szøge att dirigere det der hen att den unge hertug aff Grabau som skal succedere hertugen aff Suerin, maatte sckickisz herhid til att studere her paa vorisz academie royal. Om det samme er og skreffenn aff doc: Masius til hansz fetter som er secreterer hosz den gamle hertug: voris veue er her wed att erlange leilighed att devincere osz den unge hertug, og kand scke med tiden giøre en nermere alliance med hannem og hansz husz.“¹

Efter et langt bevæget liv i stadig ufred med sine omgivelser, tilbragte den gamle, tyranniske hertug af Mecklenburg-Schwerin, CHRISTIAN LUDWIG², sine sidste år i Haag. En stor del af sin regerings-tid havde han tilbragt i Frankrig, hvis konge Louis XIV var hans store forbillede. Fra sit frivillige eksil greb han dog kraftigt ind i sit lands politik og stræbte efter enevælde, hvorved han kom i strid med stænderne. Han hævdede også energisk primogenituren på trods af sin faders testamentariske bestemmelser, hvorved han ikke alene forurettede sine brødre, men også kom i strid med sin fætter i Güstrow, hertug GUSFAV ADOLF³, hvis land han anså sig for arveberettiget til⁴.

Selv uden børn havde Christian Ludwig, følgende primogenituren, bestemt sin nevø, prins FRIEDRICH WILHELM af Grabow⁵, søn af en afdød broder, til sin efterfølger. Det skete ikke uden kraftig protest fra Christian Ludwigs eneste endnu levende broder, ADOLF FRIEDRICH, som var gift med Gustav Adolf af Güstrow's datter MARIA. Da Gustav Adolf også var gammel og svag, måtte man ligeledes i Güstrow i en ikke altfor fjern fremtid regne med et arvefald, som kunde skabe komplikationer, især da der heller ingen mandlige arvinger var her. For at sikre sin gemalinde, MAGDALENA SYBILLE,

født prinsesse af Holstein-Gottorp og søster til den svenske enkedronning, imod anslag fra Schwerins side i en sådan situation, sørgede Gustav Adolf for at forny den bestående alliance med Sverige, som tillige på hans ønske stillede 100 mand fodfolk til hans rådighed. Senere, da situationen tilspidsedes ved Christian Ludwigs forventede død, blev denne styrke forøget. At Gustav Adolf på sin side også havde skumle planer om at overtage regeringen på den umyndige Friedrich Wilhelms vegne når Christian Ludwig døde, var man i Schwerin ikke uvidende om, ejheller i Sverige, hvor man dog ingenlunde var interesseret i at støtte Güstrow i en aktion, hvis heldige udfald vilde betyde en væsentlig styrkelse af dette fyrstendømme. Sverige, som fra den vestfalske freds tid havde siddet fast i Wismar og iøvrigt havde vigtige besiddelser i Nordtyskland, ønskede ikke at nogen af dets naboer her voksede i styrke.

Om Adolf Friedrich vidste man i Schwerin, at han ved Christian Ludwigs død vilde kræve sin faders sidste testamente respekteret og gøre krav på et af bispedømmerne Schwerin eller Ratzeburg, som sammenlagt med Güstrow, hvorpå han ved Gustav Adolfs død også vilde gøre krav, åbnede vejen for ham til at blive anerkendt som selvstændig rigsfyrste⁶.

Endnu var Christian Ludwig dog ikke mere afkræftet end at han kunde træffe energiske dispositioner for at sikre sin efterfølger, idet han 25/2 1692 beordrede sin råder og høje embedsmænd til at aflægge ed på, at de efter hans død vilde anerkende Friedrich Wilhelm som deres retmæssige herre og hjælpe ham til at komme i besiddelse af Güstrow. Yderligere forlangte han 25/4 landråderne og de deputerede for ridderskab og landskaber indkaldte for at aflægge en provisional-ed på, at også de vilde anerkende den unge prins som deres herre. Eden blev først aflagt 13. juni. Christian Ludwig frygtede også meget at Brandenburg, som ifølge gammel traktat havde eventualarveret til Mecklenburg, vilde benytte hans død til at sætte sig fast i landet og derved foranledige krigeriske forviklinger.

Situationen kunde således let blive speget for Friedrich Wilhelm, når han til sin tid skulde tiltræde arven i Schwerin. At også Christian V. og hans ministre har været godt orienterede om disse forhold da man besluttede at opfordre den unge prins til at besøge det planlagte ridderakademi i København er givet, ligesom kongen jo også har ment, at en alliance med Mecklenburg-Schwerin vilde støtte ham i hans nordtyske politik, som i disse år først og fremmest havde til mål at svække Celle-Hannovers kraftige magtudfoldelse.

Overfor de to hertugbrødre, GEORG WILHELM af Celle og ERNST AUGUST af Hannover, nærede kongen bitre følelser, da de havde modarbejdet ham meget føleligt i hans politik overfor Hamborg og overfor hertugen af Götterp. Til direkte fjendskab kom det da Georg Wilhelm besatte Sachsen-Lauenburg med hovedstaden Ratzeburg, efter at den sidste hertug der, JULIUS FRANZ, var død i 1689 uden at efterlade sig mandlige arvinger⁷. Rent bortset fra, at der var andre fyrster, som mente sig ligeså berettigede til arven som hertugen af Celle, og at arvespørgsmålet iøvrigt af kejseren var overdraget en af ham nedsat kommission til afgørelse, så opfattede Christian V. denne besættelse som en trusel imod hans sydgrænse, og det blev derfor kongen en magtpåliggende sag at få drevet lüneburgerne ud af Ratzeburg, som hertugen af Celle tilmed straks havde begyndt at befæste⁸. Da imidlertid en del af byen Ratzeburg, nemlig domkirken og pladsen deromkring, tilhørte Mecklenburg-Schwerin, var det uundgåeligt at også denne stats interesser blev berørt af lüneburgernes besættelse og Christian V.s planlagte modforanstaltninger.

Til at overbringe kongens indbydelse til den unge prins, som allerede i nogen tid havde opholdt sig på slottet i Schwerin, havde man udset JOHAN GEORG HOLSTEIN, siden 1688 kammerjunker hos prins Carl og chef for dennes beskedne hofstat. Holstein, født 16/2 1662 på godset Möllenhagen i Mecklenburg af gammel, adelig slægt, havde efter et års studierejser til Frankrig, England og Holland, beklædt en lille militær stilling som enseigne(fænrik) i det begrundede håb, at Hertug Christian Ludwig snarest vilde befordre ham til et juridisk embede, da militærvejen aldeles ikke lå for hans evner⁹. I denne forhåbning blev han imidlertid grundigt skuffet, men ved sin faderlige ven og beskytter, den danske kammerherre CHRISTIAN BÜLOW's formidling fik han kontakt med overkammerjunker A. L. KNUTH ved det danske hof, blev forestillet for Christian V., og fra 1. januar 1688 ansat som kammerjunker hos prins Carl. Forbindelsen med hjemstavn holdtes vedlige gennem livlig brevveksling, og ved besøg hos familien og hos Bülow's, der om vinteren boede på slottet Lübtz i Mecklenburg og om sommeren på Rudbjerggård på Lolland, som kammerherreinde Bülow var medejer af. I 1691 blev Holstein forlovet med Bülow's datter IDA FREDERIKKE JOACHIME, og blev således endnu fastere knyttet til denne dansk-mecklenburgske familie¹⁰.

Den nu 30årige Holsteins virke var hidtil foregået bag hoffets kulisser. Som opdrager for den ganske unge prins Carl havde han ved sin iver i tjenesten, fortrinlige pædagogiske evner og redelige ka-

rakter vundet kongens tillid. Til sin nærmeste foresatte og landsmand, A. L. Knuth, stod han, såvidt Knuths følelser kan grades, i et ret venskabeligt forhold¹¹. Mere betydningsfuldt for ham var det dog, at han også gennem Bülow lærte geheimeråd CHRISTIAN SIEGFRIED VON PLESSEN at kende, og at der udviklede sig et varmt venskab mellem disse to i alder så forskellige, men i synspunkter og livsindstilling meget enige mecklenburgere¹². Det er en nærliggende tanke, at det er Plessen, som netop i januar 1692 blev chef for rentekammeret og optaget i geheimekonseillet, som har puffet Holstein ud af kulisserne og frem i rampelyset. Plessen havde i høj grad brug for unge støtter i sin virksomhed som politiker, men Holstein var jo iøvrigt både som født mecklenburger og med sine mange gode forbindelser i sit føde-land, særdeles velegnet til løsning af den foreliggende opgave.

I slutningen af februar drog den unge Holstein da ud på sin første færd i dansk politisk tjeneste. 2. marts var han i Schwerin men boede nogle dage i Lübtz, hvor Bülow¹³ orienterede ham om situationen i landet. I Schwerin kunde han også straks rådføre sig med Bülows nære ven, overstaldmesteren VON BIBOW, og med prinsens guvernør JOHAN VON LÖW, som netop på denne tid blev forlovet med Bülows ældste datter ØLLEGAARD. Da Löw havde prinsens fulde fortrolighed og også stod i høj gunst hos prinsens moder, blev denne forbindelse af stor betydning for Holstein i de senere forhandlinger.

Allerede 3. marts gjorde Holstein prinsen sin opvartning og blev straks indbudt til taffel¹⁴. Han overbragte Christian V.s indbydelse til at besøge det nye akademi i København, og den 17 årige prins akcepterede med glæde da han kedede sig i Schwerin. Samtidig havde man fra København skrevet til hertug Christian Ludwig i Haag og fået hans samtykke til at prinsen drog til København, men da han ingen penge dertil vilde „furnere“¹⁵, resolverede kongen, at prinsen skulde have en pension på 1000 rdl. Da prinsens moder også var indforstået med denne plan, syntes alt i den skønneste orden, og Holstein kunde nu gå over til det næste punkt: at sondere mulighederne for en nærmere alliance. Til alvorlige forhandlinger kunde det naturligvis ikke komme; Holstein havde ingen fuldmagt hertil, og desuden var det jo stadig hertug Christian Ludwig i Haag, der havde det afgørende ord. Det blev imidlertid meget hurtigt klart for Holstein, at meningerne blandt de ledende i Schwerin var meget delte, når talen blev om det nyttige i en alliance med Danmark. Selv Bülow, som jo havde de bedste forudsætninger for at bedømme allianceplanerne objektivt, kunde ikke rigtigt se at kongens planer kunde udføres til fordel både

for hoffet i København og hoffet i Schwerin¹⁶. De ledende rådets indstilling var stærkt præget af det tryk, som landets kraftfulde naboer, Brandenburg og Celle-Hannover udøvede. I breve til grev Conrad Reventlow mærker man også tydeligt, at Holstein i en sådan videregående mission ikke mente at have tilstrækkelig erfaring, ej heller at være udrustet med tilstrækkelig autoritet da han kun var kammerjunker, en charge, som ikke var højt regnet i Schwerin. Det fornuftigste han kunde gøre var derfor at udnytte den mulighed han havde ved v. Löws hjælp til daglig at opholde sig ved hoffet og derved få lejlighed til at påvirke prinsen i danskvenlig henseende. Efter Holsteins eget udsagn lykkedes det i den grad, at han snart blev prinsen ganske uundværlig og blev holdt underrettet om alle vigtige begivenheder og afgørelser.

Til gunst for en alliance med Danmark talte ikke alene Güstrows og Adolf Friedrichs farlige planer, som fik perspektiv ved den forøgelse af de svenske troppers antal, som netop fandt sted på denne tid, men også dette, at hertugen af Celle uden videre havde påbegyndt befæstningen af domkirkepladsen i Ratzeburg, et overgreb, som i den grad ophidsede den dødsyge hertug Christian Ludwig, at han truede med offentligt at bryde med Celle-Hannover.

Christian V.s interesse for Mecklenburg-Schwerin var imidlertid også vokset stærkt i den forløbne tid, i takt med udviklingen på det udenrigspolitiske område. Med Frankrig førte Danmark forhandlinger hele foråret om en forøgelse af subsidierne på basis af neutralitets-traktaten af 17/3 1691. Forhandlingerne, som til at begynde med, præget af gensidig mistillid, kun gik trevent, kom ind i et mere positivt spor da Celle-Hannover opsagde subsidietraktaten med Frankrig for istedet at slutte traktat med Kejseren. Til gengæld for tilsagn om betydelig militærhjælp i krigen mod tyrkerne, lovede Kejseren at ophøje hertug Ernst August af Hannover, som skulde arve sin barnløse broder, hertugen af Celle's lande, i kurfyrstestanden. Til opfyldelse af dette løfte bandt Kejseren sig i en traktat om den såkaldte 9. kur af 12/22 marts 1692, som vakte betydelig modstand hos mange af rigets fyrster, ikke mindst hos Christian V. Kongen begyndte straks forhandlinger med de andre utilfredse fyrster med det formål at modarbejde anerkendelsen af den nye kurfyrste.

Frankrig fortsatte, også efter at Celle-Hannover var faldet fra, sine bestræbelser for dannelsen af et 3. parti i riget, som vilde stille sig neutralt i krigen med kejseren. Som leder af dette parti faldt tanken nu ganske naturligt på Christian V., som fuldtud kunde dele

den franske regerings hævnfølelser overfor Celle-Hannover. Frankrig tilsagde i princippet sin støtte til Christian V.s plan om at uddrive Celle-Hannover af Sachsen-Lauenburg med magt, og gav også løfte om en betydelig forøgelse af subsidierne med henblik på denne aktion, ikke alene til Danmark, men også til de tyske stater, som måtte forene sig med Danmark i denne sag. Direkte implicerede var her hertugerne af Wolfenbüttel, som, udelukkede fra arveretten i de øvrige lüneburgske lande ved primogeniturstatutet af 1683, var kommet i alvorligt modsætningsforhold til deres slægtninge i Celle og Hannover og nu havde søgt støtte i en defensiv alliance med Danmark af 5/4 1692¹⁷. For Danmark var det imidlertid en fysisk umulighed at opfylde sine forpligtelser om militærhjælp til Wolfenbüttel i en given situation uden at marchere gennem fremmed territorium, og dette lod sig, som forholdene havde udviklet sig, kun gøre i Mecklenburg. Der var således tilstrækkeligt med grunde til at Christian V. var interesseret i en nærmere forbindelse med Mecklenburg-Schwerin, som for kongen at se nu befandt sig nær centrum for de planlagte aktioner.

I maj tog begivenhederne fart. Den 2. skrev Christian V. i sit dagregister: „. . . Kom efterretning fra Holland, att hertug Christian Ludewig aff Mekelenborg var meget syg, og ey uden faare att døe. Herpaa bleff aff osz gott funden at lade anbyde til den unge hertug af Grabou, og hanz moder, som presomptiv successor aff hertug Christian, vorisz assistentz til at maintainere sin successions rett, og om hand og hanz moder dett begerte, at sende dennem til hielp naagele aff vorisz truper som staar udi Holstin.“

Den 3. maj skrev kongen videre: „. . . gick herom ordere til Holst som er hosz p Carel cammerjunker, som effter voris beffaling sig endnu i Mekelenburg opholder, at giffue dene vorisz fattede resolution denne unge hertug og hanz moder, til kiende, med videre contestation aff vorisz affection i mod dennem, dog derhosz at stille til derisz eegen vilkaar, og gott findende, om de fornoden eragte, at antage vorisz offre eller ey, i huor vel de haffde stor arsag til at precautionere sig i mod alle naboer, som letteligen ved saadant occasion, kunde søge at impatronere sig aff festningerne og landet, til den unge hertugsz saa og hans modersz, som formünderin og regentin, største prejuditz. Og for att betage dennem alt ombrage om vorisz assistens vare vie til fridsz, att officerene og folket som saaledisz aff dennem antagisz, skulde afflege til den unge hertug een behorig trosckabsz ede. Her paa bleff en ordere til g leut:Dumenil undersckrefften, og samme original Holsten tilsent, for at extradere den til den unge

hertug, og hansz moder, om de det skulde vere begerendisz, ordenen lyder ellers paa it ganscke regiment dragoner, om de skulde haffue dem fornoden, eller og mindere effter egen behag, dette bleff med en expres laquey fort sent til Holst som sig til Suerin nu op holder.“

For Holstein, som egentlig ikke kunde komme videre med sine samtaler i Schwerin, og tilmed havde måttet rapportere den triste meddelelse hjem, at hertug Christian Ludwig havde udpeget en født lüneburger, generalmajor FRANCKE til den aldrende generalmajor HALBERSTADT's efterfølger som chef for de væbnede styrker i Mecklenburg-Schwerin¹⁸, var denne expresmeddelelse fra kongen naturligvis af stor betydning. Nu havde han noget såre konkret at tilbyde den unge hertug, som deraf kunde se, at Christian V.s tilbud om hjælp var meget alvorligt ment, men det var endnu Christian Ludwig i Haag, som havde afgørelsen, om dette tilbud skulde accepteres, og den unge hertug, som overfor Holstein straks erklærede sig for at modtage hjælpen fra Danmark, afventede nu spændt sin onkels svar.

I de ledende kredse i Schwerin var der imidlertid megen betænkelighed ved at modtage det danske tilbud, men da Christian Ludwig besluttede sig til at acceptere, måtte råderne i Schwerin bøje sig. I sin befaling af 6. juni til råderne i Schwerin henviser Christian Ludwig til, at Güstrow jo har indtaget svenske tropper i Boizenburg og argumenterer som følger: „ . . . Weil wir, nach reifflichen examine unser convenientz mit allen benachbarten keine bessere als mit Dennemark finden, man sich in aller stille mit Dennemark suche festzusetzen, umb von daher auf begehren assistentz zu haben; vor der hand wird man auf überlassung einiger compagnien Troupen gegen erträgliche conditiones zu bestehen haben, dazu fernere Entschliessung pro nunc auch mit Dennemark eventualiter zu verabreden.“ Han befaler derefter at overstaldmester v. Bibow skal rejse til København for at bringe en aftale istand, og affejer rådernes betænkeligheder: „Wir können leicht erachten, dass Ihr auf die sorgliche Gedanken gerahet, ob dürffte auf solche art sedes belli ins land gezogen werden, aber wir sustiniren vielmehr, das durch solche mesures noch wol ein schwerd das ander in die scheide hält.“ Christian Ludwig præciserer yderligere sin ubøjelige holdning overfor Güstrow: „ . . . Im äussersten fall desperatis malis desperata sunt adhibenda remedie viel ehender, als das wir unserm Estat von Güstrow sollen subjugiren lassen, oder Ihn das geringste zu unserm nachteil ein reumen.“ Råderne skal træde sammen med generalmajorerne Halberstadt og Francke for at overveje, hvormange soldater man skal bruge i den kritiske situation¹⁹.

Christian Ludwigs afgørelse må have været Christian V. bekendt allerede 31. maj, thi på denne dag får general du Mesnil meddelelse derom, og samtidig ordre til at holde et helt regiment dragoner klar til afmarsch²⁰. Kongen indskærper vigtigheden af streng disciplin blandt mandskab og officerer. Disse idelig gentagne kongelige påmindelser var ikke uden årsag, således som også Holstein måtte erfare det da han 22 maj kl. 3 morgen blev kaldt til slottet i Schwerin, og af Friedrich Wilhelm måtte høre drøje klager over de danske hjælpe-tropper til kejseren, som undervejs til Ungarn marcherede igennem Mecklenburg. Der var her tale om udskejelser fra officerernes side, og Holstein lod straks klagen gå videre til chefen, generalmajor Rantzau. Sagen endte med krigsret²¹.

I sit dagregister noterer Christian V. under 7. juni, at den unge hertug havde resolveret at tage 200 dragoner straks, og at v. Bibow vilde komme til København „for at anholde om vorisz viedere assistentz, som vie osz vel lod beffalle“. I dagene umiddelbart derefter var 2 kompagnier af oberst Aderkas' regiment, som lå i Holsten, under kommando af major C. O. v. d. Lühe afmarscheret til Mecklenburgs grænse, hvor de blev modtagne af general Halberstadt og en regeringskommission. Med hovedkvarter i fæstningen Bützow, som lå ganske nær Güstrow, blev små afdelinger dragoner fordelt i amterne Mecklenburg, Redewin, Bukow, Doberan og Schöneberg i fyrstedømmet Ratzeburg²². 9. juni sendte regeringen i Schwerin til de nærmest interesserede magter en meddelelse, hvori man begrundede de danske troppers nærværelse med en udbedring af fæstningen i Bützow – ligesom man jo i Güstrow begrundede de svenske troppers nærværelse der med en udbedring af fæstningen i Boizenburg.

11. juni udsendte Christian V. en lignende notifikation „til at forrekomme alle mistanker som der om kunde formerisz.“ Det lykkedes nu ikke. Celle-Hannover følte sig naturligvis truet, og Brandenburg, som gerne spillede rollen som Mecklenburgs protektor, foreslog snart efter Christian V., at brandenburgske tropper også ydede assistance, men kongen svarede „at det efter vorisz mening ey var fornøden“²³.

På samme tid rejste overstaldmester von Bülow til København for officielt at anmode om assistance (som allerede var given), og slutte formel aftale herom. Han blev modtaget i audiens hos Christian V. den 17. juni på Jægersborg, og næste dag forhandlede han med sin gamle ven C. S. v. Plessen om vilkårene for den allerede ydede og den eventuelle fremtidige hjælp: „... Om derisz (troppernes)

troksabsz eed, commando, disciplin, betalingen, og revocationen naar mand dennem ey lengere skulde haffue behoff . . .“²⁴.

Til Plessen, som endnu ved mange bånd var knyttet til Mecklenburg, satte man i Schwerin sin lid om et godt resultat af forhandlingerne. Plessen følte sig både smigret og ansvarstynget derved, men mente bestemt, at den aftale, hvorpå der var givet kongelig resolution, var til stor fordel for hoffet i Schwerin²⁵. Kongen vilde ikke alene udstrække den militære hjælp til det antal tropper, som skønnes nødvendige, men han vilde også i de første 2 måneder afholde udgifterne derved, således at tropperne ikke vilde forlange den mindste ydelse fra befolkningens side. Tropperne skulde aflægge troksabsed til hertugen og stå under kommando af den schwerinske generalmajor Halberstadt.

Midt under forhandlingerne indløb der meddelelse om, at hertug Christian Ludwig var død i Haag. Klogeligt undlod Plessen, med kongens billigelse, at underrette Bibow om denne kendsgerning, førend han bogstaveligt talt stod med tøjet på for at tage hjem, tilfreds med resultatet og med 400 rdl. i lommen, en gave, som kongen på Plessens foranledning og Holsteins initiativ havde skænket ham. Plessen mente således ikke, at Bibow havde grund til at beklage sig, det skulde da være fordi han, Plessen, var i den grad overbebyrdet med arbejde, at han ikke havde haft tid til at være mere for en god gammel ven. Iøvrigt var man i København overordentligt tilfreds med Holsteins aktivitet i Schwerin. 18. juni skriver Plessen til Holstein: „ . . . Le Roy et tout son Conseil estant entierement satisfait de votre conduite.“ Holstein havde jo også meget energisk bearbejdet den unge hertug, hans moder og de ledende personer i Schwerin til gunst for det danske tilbud.

Den 18. juni ankom de sidste 100 dragoner til Bützow, og indkvarteringen foregik gnidningsløst, selvom „Bernstorffs creaturen“, hertugen af Celles sympatisører, havde udspremt falske rygter. Allerede forinden troppernes ankomst udtalte man imidlertid i Schwerin ønsket om at få dem ombyttet med 2 kompagnier fodfolk. Christian V. imødekom beredvilligt dette ønske og beordrede 26. juni 2 kompagnier af prins Christians regiment, som var beskæftigede med fæstningsarbejder i Rendsborg, til Mecklenburg. Kompagnierne, som stod under kommando af kaptajnerne H. Spang og O. C. Fuchs, havde, ligesom dragonerne, fået strenge instrukser vedrørende disciplin og forplejning, og nåede frem til Bützow i begyndelsen af juli²⁶.

Holstein var tilfreds med sagernes udvikling og undlod ikke at meddele grev Reventlow, at han bestandig steg i den unge hertugs

og hans moders gunst: „... hält man mich hier vor den confident und favoriten von beiden“. Bibow var nu vendt hjem fra København og Friedrich Wilhelm var yderst tilfreds med hans vellykkede mission. I sin ungdommelige begejstring for Christian V. vilde han nu sende sin broder Karl til ridderakademiet i København og vilde også selv tage til Danmark for at takke kongen personlig. I Schwerin begyndte man endog at tale om den danske prinsesse SOPHIE HEDEWIG som et passende parti for den unge hertug, men om et sådant projekt havde Holstein gud ske lov da ingen instruks til at udtale sig²⁷.

Takket være Christian Ludwigs sidste energiske forholdsregler og den danske støtteaktion, kunde tronskiftet nu ske uden forstyrrelser. Både fra Celle og fra Güstrow forlød det beroligende, at man kun var interesserede i en fredelig udvikling. Ganske vist havde hertug Gustav Adolf straks efter de danske troppers indmarch, igennem den svenske guvernør i Pommern, feltmarskal NILS BIELKE, søgt om 2 regimenter svenske hjælpetropper, men den danskvenlige Bielke, som ydede Christian V. adskillige tjenester i disse år, sørgede for, at den güstrowske anmodning blev afvist²⁸. Der skete heller ikke andet end at det ene svenske kompagni, som allerede lå i Güstrow, blev afløst af to nye²⁹.

For Danmarks vedkommende stod imidlertid tilbage spørgsmålet om en nærmere alliance med den unge hertug. I denne sag kunde Holstein kun samle materiale og orientere sig, samtidig med at han fortsatte at påvirke den unge hertug i danskvenlig retning, men til egentlige forhandlinger havde han ikke tilstrækkelig erfaring og heller ingen bemyndigelse. Med længsel afventede han derfor Plessens bebudede ankomst, der stadig trak ud på grund af de mange opgaver, som Plessen forinden havde at løse. Danmark var forøvrigt ikke alene om at bejle til den unge hertugs gunst. Således kom i slutningen af juli geheimeråd Grote for på hertugen af Celles vegne at forhandle om befæstningen af domkirkepladsen i Ratzeburg. Så vigtig denne sag var for Danmark, og efter Christian V.s mening også burde være for Friedrich Wilhelm, så var dog den unge hertugs opmærksomhed bestandig rettet imod Güstrow, som det var hans agt at tage i besiddelse, såsnart den gamle hertug døde.

Hvad angår de danske hjælpetropper, så forløb vel selve indkvarteringen gnidningsløst, men det kom dog snart til en ubehagelig episode i Bützow, hvor major v. D. LÜHE havde hovedkvarter som øverstkommanderende³⁰.

En søndag i begyndelsen af juli havde man haft besøg af general-

major Halberstadt. Efter generalens afrejse traf v. d. Lühe kaptajn Spang på gaden. Han udtalte sin forundring over, at Spang ikke havde indfundet sig på slottet ved generalens afrejse og bebrejdede ham tillige, at han ikke havde ladet afløse den skildvagt, som stod for majorens kvarter; de øvrige vagter var jo forlængst afløst. Herpå svarede Spang rapt, at majoren jo heller ikke havde givet ham en skildvagt, og videre, at han forstod sig på sin kommando så godt som nogen major, alt imedens han hidsede sig gevaldigt op og forlangte øjeblikkelig tilfredshed. v. d. Lühe gjorde hvad han kunde gøre for at berolige kaptajnen og svarede, at der jo ikke forelå noget som helst ærekrænkende og at der altså heller ingen grund var til at kræve tilfredshed. Spang forlod ikke destomindre majoren i vrede og v. d. Lühe gik til slottet, hvor løjtnant Larsen snart efter indfandt sig og meldte, at kaptajnerne Spang og Fuchs befandt sig på slotspladsen og forlangte at tale med majoren. v. d. Lühe indbød dem da venligt til at spise med ham og de mecklenburgske officerer, men kaptajnerne afslog. Om aftenen, da parolen var udgivet og portene lukket, kom kaptajn Fuchs igen sammen med løjtnant Larsen og forlangte tilfredshed på Spangs vegne. Da dueller ifølge krigsartiklerne var strengt forbudt (men sjældent straffede), afviste majoren pure udfordringen med den motivering, at man befandt sig i et fremmed land, og da Fuchs trængte ind på ham med grove trusler, måtte majoren tilsidst erklære ham for arresteret. Herover blev Fuchs nu så rasende, at han ikke alene nægtede at respektere arrestationen, men igennem det åbentstående vindu tilkaldte hjælp udefra. v. d. Lühe truede nu med at lade kaptajnen skyde på stedet om han forårsagede yderligere uro, men i det samme viste Spang sig med blanktrukken kårde ved vinduet, hvorigennem han trængte ind i værelset, fulgt af en skare musketerer, som slog døren ind med geværkolberne. Spang befalede musketererne at lade geværene med 2 kugler og situationen var nogle minutter kritisk for majoren, indtil dragonerne, hidkaldt ved den megen larm, ilede ham til undsætning. Ordenen blev derved nogenlunde genoprettet og arresten over Fuchs opretholdt således, at han ikke måtte forlade sit kvarter – et forbud han ikke respekterede mere end at han nok så frejdigt spankulerede rundt på gaderne og bagvaskede majoren overfor alle, som gad høre derpå. Major v. d. Lühe indberettede sagen til generalmajor Halberstadt 12. juli og anmodede om afholdelse af en krigsret med vidneafhøring og tilbørlig afstraffelse af de skyldige. Halberstadt lod klagen gå videre til Christian V., som beordrede generalmajor Scholten til at anordne og selv præsidere i en

krigsret i Rendsborg, ligesom han lod de to uheldige kaptajner arresteres og sende tilbage til deres regiment. 16. august fik overauditor Meyer ordre til at rejse til Bützow for at foretage afhøringer, og v. d. Lühe begav sig til afhøring i Rendsborg. Krigsretten dømte den norskfødte kaptajn Spang til døden, men han benådedes og fik 6. december s. å. simpel afsked. Kaptajn Fuchs fik ligeledes afsked 26. november, men udnævntes 7/1 1696 til stadskaptajn i Rendsborg. I udateret brev til grev Reventlow skriver Holstein om Spang, at han drikker sig fuld i brændevin fra morgenstunden og at han iøvrigt er „insolent und irraisonable“, og om Fuchs at han har „gar zu grossen einbildung von seinen bravoure“, hvorimod v. d. Lühe, som i den givne situation jo også havde den fordel at være en født mecklenburger, „von jedermann geleidet und considirirt ist“, hvorfor også hele befolkningen har taget hans parti. Hændelsen viser, at de talrige kongelige pålæg om god orden og disciplin langt fra var overflødige og langt fra tilstrækkeligt respekterede³¹.

Iøvrigt forlyder der ikke noget om de danske troppers aktivitet når undtages en affære, hvori de blev indviklede i Juli måned³². Igennem mange år var slottet Mirow, som tilhørte hertugen af Schwerin, overladt Adolf Friedrich til brug, men vagten bestod af schwerinske soldater, et forhold som irriterede Adolf Friedrich meget. Han gjorde derfor anstalter til at skifte dem ud med sine egne soldater fra Strelitz, idet han efter bedste evne chikanerede schwerinerne, og tilsidst ligefrem holdt dem som en slags fanger på slottet. Friedrich Wilhelm, som ingenlunde vilde opgive det ydre tegn på overhøjhed, som vagten var udtryk for, sendte et kompagni danske dragoner til Mirow for, om nødvendigt med våbenmagt, at befri de indespærrede soldater. Dragonerne rykkede frem under kommando af kaptajn v. Sydow; Adolf Friedrich gik ham imøde og spurgte om hvilken ordre han havde. Da Sydow³³ erklærede, at han havde ordre til at genindsætte vagten, traf Adolf Friedrich modforanstaltninger men kunde ikke forhindre, at dragonerne gik i kvarter og besatte alle bomme med vagter. Adolf Friedrich sendte nu en skarp protestskrivelse til Schwerin med forlangende om øjeblikkelig forhandling og tilbagetrækning af dragonerne. Kammerråd Vermehren blev da sendt til Mirow og fik nøglen til de indespærrede soldater udleveret, hvorpå dragonerne trak sig tilbage. Vagten blev imidlertid, til Adolf Friedrichs store ærgrelse, genoprettet som tidligere.

Endelig i slutningen af juli nærmede C. S. Plessen sig Mecklenburg³⁴. Han gjorde på vejen dertil ophold i Hamborg, hvor han

havde forhandlinger med Danmarks vagtsomme, politiske observatør på stedet, geheimeråd EHRENSCHILD. Her mødte han også Holstein, som informerede ham om situationen i Mecklenburg, og sammen rejste de til Schwerin den 2. august³⁵, medbringende udkast til en alliance, som var conform med den som Christian V. den 5. april s. å. havde afsluttet med hertugerne af Wolfenbüttel, d.v.s. en venskabs-traktat, hvori der tillige tilsagdes gensidig militær hjælp i nærmere af-talte tilfælde³⁶.

De tanker om en alliance, som Christian V. oprindeligt havde gjort sig, var i forårets løb blevet påvirkede dels af kongens planer mod Ratzeburg, dels af Frankrigs energiske arbejde for i Tyskland at skabe et „neutralt parti“, hvori foruden Christian V. i sin egenskab af hertug af Holsten, Münster, Sachsen, Wolfenbüttel og nu også Mecklenburg-Schwerin, fra fransk side tænkte at udgøre grundstammen. Formålet var klart nok, at „partiet“ skulde erklære sig neutralt i krigen mod Frankrig og trække tropperne tilbage fra fronten, bortset fra de pligtige rigskontingenter. Til at interessere Christian V. for en sådan partidannelse var det i og for sig nok, at Frankrig i denne forbindelse selv stillede forslag om uddrivelse af de forhadte lüneburgske tropper fra Ratzeburg med magt, og at Frankrig, såfremt dette foretagende kunde gennemføres allerede i august måned, vilde yde extraordinære subsidier på 600.000 rdlr., ligesom man stillede i udsigt også at ville yde Wolfenbüttel og den unge hertug af Schwerin subsidier til at udruste sig for og sætte deres fæstninger istand, såfremt de gik ind på de franske betingelser³⁷. Fra Holsteins relationer vidste man i København, at Friedrich Wilhelms ønsker gik ud på, at Christian V. vilde hjælpe ham til successionen i Güstrow, hvad kongen også i princippet erklærede sig villig til.

Det forhandlingsgrundlag, som Plessen medbragte, indeholdt følgende punkter: 1) Hovedtraktaten kunde, om det lykkedes at nå så vidt, udformes, *mutatis mutandis*, som den, der var afsluttet med Wolfenbüttel 8. april s. å. I separate artikler foreslås 2) Kongens støtte til Friedrich Wilhelm i spørgsmålet den güstrowske succession, forsåvidt hertugens ret er hjemlet i testamenter og overenskomster inden for huset Mecklenburg. 3) Om genoprettelse af freden og underhold af en bestandig og tilstrækkelig troppestyrke. 4) Hertugen skal tillade kongens tropper at overskride Elben ved fæstningen Dömitz for at sikre forbindelsen med Wolfenbüttel. 5) Hertugen skal støtte kongen i hans billige forlangende om optagelse blandt de alternerende fyrster. 6) Da Mecklenburg har lidt meget under hertugen af

Celles overgreb som kredsoborst foreslår man, at det stemmer sammen med kongen imod Celle-Hannover, næste gang der skal vælges en ny kredsoborst, ligesom man iøvrigt skal forhandle sammen om alle kredsaneliggende³⁸.

Ved ankomsten til Schwerin blev Plessen angrebet af feber, så det tog nogle dage inden forhandlingerne kunde begynde. Det sinkede også, at Friedrich Wilhelm havde altfor travlt med at more sig. 3. august skriver Plessen til Th. B. v. Jessen: „ . . . sonsten scheint der junge Hertzog zwar von guten mitlen aber jung, unbeständig und durch die unvermühtliche freyheit libertin und von gar keiner application zu sein. Seine vertraute Ministri sind neue, constatiret vor Ihren avancement für die alte, dahingegen diese jaloux, mefians und unwillig, so dass es besorglich mühe und Zeit mit diesem leuten, den bei einem reglirten und vernünftigen conseil erfordert dürffte.“ I sin relation til kongen den 10/8 uddybede han denne sin opfattelse af hertugen og regeringen og fremhævede, at man i Schwerin var dybt taknemmelig for kongens expedite hjælp ved tronskiftet, men at ministrene var „gantz roh und von keiner experience“, overordentlig tvivlrådige og meget bange for deres naboer. Desuden havde hertugen jo endnu ikke modtaget investitur af kejseren, ejheller var han hyldet som regent af stænderne. Han kunde derfor ikke udskrive en landdag, som kunde bevilge de nødvendige pengemidler, ejheller slutte traktater med fremmede magter, førend de ovennævnte forhold var bragt i orden.

Plessen kom ingen vegne med disse forhandlere og måtte hurtigt give op. Ærgerlig over det pauvre resultat forlod han Schwerin, beklagende at have spildt sin kostbare tid, som kunde have været anvendt bedre andetsteds i kongens tjeneste. Fra Hamburg skriver han til Jessen: „ . . . la verité en estant, qu'il ne faut considerer cette cour, qu'un petit Estat, qui ne fait que de naistre et qui se trouve encore, pour aincy dire, dans son enfance.“ Det er unægtelig en arrogant, men nok meget rigtig bedømmelse, som pænt følges op af den tidligere så optimistiske, nu ganske sagtmodige Holstein i en rapport til Reventlow af 3/8: „ . . . das hier eine sache wol approbirt, schwerlich aber resolvirt wirdt.“ Forhåbningerne om en alliance, der kunde støtte kongen i hans planer mod Ratzeburg, blev således skuffede i denne omgang. At kongen virkelig har troet på muligheden af en aktiv allieret i Mecklenburg-Schwerin, når det gjaldt om at drive de celleske tropper ud af Ratzeburg, viser hans brev til Plessen af 9/8, hvori han lægger megen vægt på, at hertugen overtales til at modtage

de af Frankrig lovede 100.000 livres, hvorfor han kan holde et helt regiment dragoner. Plessen skal også, hvis sagen derved kan fremmes, tilbyde de schwerinske ministre en pengegave. Om fornødent skal han igen aflægge Schwerin et besøg på hjemrejsen fra Holland³⁹, hvor han skal forsøge at skaffe et lån.

I slutningen af august drog Holstein til Polen, hvor han – incognito – skulde forsøge at skaffe oplysninger om den polske prinsesse THERESE KUNIGUNDE, datter af den berømte sejrherre i kampen mod tyrkerne, kong JOHAN III SOBIESKY. Prinsessen var bragt i forslag som gemalinde for kronprins Frederik, og det forlød, at den sagnagtig rige konge af Polen vilde give sin datter en meget anselig medgift. I denne delikate sag skulde Holstein nu, lig en detektiv, skaffe oplysninger på stedet, dels om prinsessens person, dels om den polske konges virkelige evne og vilje til at punge ud, hvad der var en væsentlig forudsætning for at Christian V. vilde interessere sig for partiet⁴⁰. Da Holstein endelig, efter en besværlig og farefuld rejse, nåede frem til Warszawa, viste det sig uheldigvis, at hele kongefamilien opholdt sig på et lille slot i det sydlige Polen, hvortil det på grund af krigsurolighederne var umuligt at rejse. Hvad Holstein derfor kunde berette om prinsessens kvaliteter havde han på anden hånd, fortrinsvis fra den brandenburgske gesandt, Oberbeck, over for hvem han ikke kunde bevare sit incognito, da de kendte hinanden fra København⁴¹. Med uforrettet sag måtte han derfor vende tilbage til Mecklenburg, hvor kongen havde tilladt ham at opholde sig et stykke tid, officielt for at „ . . . animere det Suerinske hoff imod den ny electorat, saa som ey endnu haffuer wildet associere sig derudi med de andre førster“⁴².

Årsagen til at Holstein ikke straks ønskede at rejse til København var den, at hans svigerfader, kammerherre Bülow var død den 16. oktober, kun 49 år gammel. Om det overordentligt hjertelige forhold imellem den ældre, verdenskloge og livlige dansk-mecklenburger, og den unge, alvorlige og lidt tunge Holstein, vidner en lang række bevarede breve⁴³. Dødsfaldet berørte ham dybt, og han trådte straks til for at bistå familien Bülow med de mange problemer som opstod i forbindelse hermed. Ret mange dage fik Holstein dog ikke lov til at opholde sig i Lübtz, hvortil han var kommen i slutningen af oktober, thi allerede 3. november sendte Plessen, der på hjemrejsen fra Holland igen var i Schwerin, bud efter ham for at orientere ham om vigtige forhandlinger der.

Kort tid efter at Plessen og Holstein var rejst uden at have opnået noget resultat i alliancespørgsmålet, skrev Friedrich Wilhelm

5/9 til Christian V. og bad ham om at trække dragonerne tilbage, da han nu kun havde brug for de to kompagnier fodfolk. Han begrundede det med de store udgifter, som var forbundet med troppernes underhold, nu da de to måneder, hvori kongen havde påtaget sig alle udgifterne, var udløbne. Kongen svarede 13/9, at han gerne vilde trække tropperne tilbage, men at det dog forinden var ham magtpåliggende at fremføre nogle indvendinger, som talte imod en sådan tilbagetrækning⁴⁴.

Friedrich Wilhelm, som 23/7 var blevet erklæret for myndig, benyttede nu lejligheden til 19/9 at aflægge det danske hof et besøg for personlig at takke for „den ham giorte assistance“, og blev modtaget med al mulig honnør som regerende fyrste. Der blev da også forhandlet om de danske tropper, og på Christian V.s indtrængende forestillinger gik Friedrich Wilhelm med til at beholde dragonerne endnu et stykke tid, særlig da kongen påtog sig udgifterne, som han på sin side håbede at få refunderet af Frankrig. Kongen havde altså ingenlunde opgivet tanken om at få hertugen draget ind i en alliance⁴⁵.

I oktober aflagde Friedrich Wilhelm, ledsaget af sin moder og broder, et „familiebesøg“ i Güstrow. En af årsagerne hertil var den plan om et ægteskab mellem den güstrowske prinsesse LOUISE – senere Danmarks dronning – og Friedrich Wilhelm, som hertug Gustav Adolph så stærkt ønskede, og hvori han så en mulighed for fuldstændig afvikling af det spændte forhold mellem de to så nært beslægtede fyrstehuse. Skønt personligt lidet interesseret i et sådant ægteskab, afviste Friedrich Wilhelm ikke tanken, men fastholdt dog ligeså bestemt sin arveret til Güstrow, som han end ikke vilde dele med Adolf Friedrich. Farbroderen vil han overhovedet ikke tilstå noget territorium, men kun affinde med penge. Medens en nærmere drøftelse af disse ømtålelige spørgsmål henvistes til en konference imellem de hertugelige råder, så blev man dog straks enige om, at fremmede tropper skulde fjernes fra de respektive fyrstendømmer⁴⁶.

Som ovenfor nævnt, var Plessen på tilbagerejsen fra Holland i slutningen af oktober ankommet til Schwerin, hvor han indgik sit 3. ægteskab med generalmajor Halberstadt's datter, MAGDALENA HEDEWIG. Megen anledning til at nyde hvedebrødsdagene fik han dog ikke, thi allerede 9. november døde hans svigerfader, en begivenhed som tog hårdt på hans unge kone. Selv var han under det kortvarige ophold stærkt optaget af forhandlingerne med hertugens råder, som langt fra at vise nogen tilbøjelighed til en alliance, nu kun var optaget af at få det resterende kompagni dragoner trukket tilbage,

tilligemed det ene fodfolkskompagni. På dansk side var man ikke interesseret i en tilbagetrækning af tropperne, og Plessen svarede derfor, at man i Holsten, hvor tropperne jo var hjemmehørende, just havde indført et nyt kvarterreglement. Kom tropperne hjem nu, vilde de forårsage stor forvirring og 3 måneders arbejde med ny planlægning. Man fandt derfor igen frem til et kompromis, hvorefter kongen skulde underholde dragonerne og det ene kompagni fodfolk, hertugen det andet kompagni. Skønt det var en meget favorabel ordning, var den dog imod Schwerins ønske, og gav vel også anledning til at de svenske tropper igen i foråret 1693 vendte tilbage til „fæstningsarbejdet“ i Güstrow⁴⁷.

Plessen hastede nu hjem til København, efterladende sin unge, sørgende kone i Holsteins varetægt. Så snart Christian V. havde erfare general Halberstadts død, gav han Holstein ordre til at søge forhindret, at Francke blev udnævnt til hans efterfølger som kommanderende general. Trods ihærdige anstrengelser lykkedes det ikke, og da udnævnelsen var en kendsgerning, bøjede kongen sig og gav de danske tropper ordre til at adlyde den nye general. Kongens uvilje mod Francke skyldtes udelukkende, at denne var en født lüneburger⁴⁸.

I Schwerin kølnedes følelserne overfor Danmark mærkbart i løbet af efteråret. Friedrich Wilhelms moder fik forhindret, at prins Karl besøgte ridderakademiet i København, og den instruks, som Holstein havde modtaget fra Christian V. om at „animere det Suerinsche hoff imod den ny electorat“ havde heller ingen udsigt til at bære frugt⁴⁹. Friedrich Wilhelm var i og for sig ikke negativt indstillet overfor de danske planer, men, ligesom sine råder, bange for et åbenlyst fjendskab med Celle-Hannover. Da hertugen i slutningen af november rejste til Holland, var der for tiden ikke mere at udrette for Holstein; han ledsagede derfor Plessens hustru til København, idet rejsen gik over Hamborg, hvor geheimeråd Ehrenschild blev underrettet om udviklingen i Mecklenburg.

Ligesom Friedrich Wilhelm havde sin opmærksomhed stift rettet imod udviklingen i Güstrow, ialfald når han ikke var på jagt eller på anden vis morede sig, således var Christian V. optaget af tanken om at jage hertugen af Celle ud af Ratzeburg. På grund af den fremrykkede årstid, og vel også fordi det ikke var lykkedes at finde allierede til foretagendet, kunde krigsplanerne ikke gennemføres i 1692. Penge dertil havde man heller ikke, og Frankrig vilde ikke betale ekstraordinære subsidier, førend det havde fuld vished for, at Danmark virkelig vilde angribe. Såmeget mindre vilde Frankrig yde subsidier til Wolfen-

büttel og Mecklenburg-Schwerin, uden garanti for at de vilde trække deres tropper bort fra Frankrigs fjender, når undtages de pligtige rigskontingenter.

Selvom det militære angreb mod Ratzeburg således foreløbig måtte opgives, så fortsattes dog den politiske indkredsning af Celle-Hannover med dannelsen af en fyrsteforening, som dog ikke kunde forhindre, at hertugen af Hannover den 9. december 1692 af kejseren blev indsat i sin nye værdighed som kurfyrste.

I januar 1693 indløb imidlertid den alarmerende meddelelse, at celleske tropper igen havde påbegyndt befæstningen af domkirkepladsen i Ratzeburg, naturligvis uden Schwerins tilladelse. Begivenheden vakte også stor opstandelse i København. Samtidig blev man i Wolfenbüttel stærkt foruroliget ved truende foranstaltninger fra Celle-Hannovers side, idet hertugen af Celle forbød „alles commercium“ med byen Braunschweig, hvorfor Wolfenbüttel anmodede Danmark om hjælp i henhold til alliancetraktaten. 21. januar svarede Christian V., at J. G. Holstein var på vej til Schwerin for at forhandle med regeringen der om en forbindelseslinie over Elben ved Dömitz⁵⁰.

Endskønt de politiske resultater af Plessens og Holsteins energiske bestræbelser i Schwerin i 1692 ikke synede af meget: en alliance, tilslutning til fyrsteforeningen imod g. kur eller til kongens planer imod Ratzeburg blev der jo ikke noget af, så var Christian V. og hans rådgivere dog så tilfredse med Holsteins forhandlingsevner, at man besluttede at sende ham til Schwerin igen i slutningen af januar. Denne gang blev han udstyret med kreditiv til hertugen, og der er altså tale om en officiel diplomatisk sendelse. Efter memorialen⁵¹ skal Holstein kraftigt opfordre hertugen og hans ministre til at modsætte sig Celles overgreb ved at befæste domkirkepladsen i Ratzeburg. Hjælper protester indtet, må hertugen enten selv eller med hjælp udefra, sætte væbnet magt ind. Selvom man fra Schwerins side ikke har vist synderlig interesse for en alliance med Danmark – man har endog gjort flere forsøg på at komme af med de danske hjælpetropper – så vil kongen ikke destomindre stille så meget militær til rådighed, som skønnes nødvendigt for at hertugen kan afværge et hvilket som helst attentat på sin stat, særlig med henblik på domkirkepladsen i Ratzeburg. Herom skal Holstein fornemme hertugens mening, og for at denne kan forstå alvoren i dette tilbud, så vil kongen selv betale alle omkostninger ved militærhjælpen, når undtages brød og fourage til hestene. Til gengæld skal hertugen tillade danske tropper at sætte over Elben ved Dömitz, hvis det bliver nødvendigt at undsætte Wol-

fenbüttel. Skulde man i Schwerin ønske en formelig traktat om disse spørgsmål, så kan Holstein gøre udkast dertil efter ordlyden af traktaten med Wolfenbüttel, d.v.s. benytte det samme grundlag, som Plessen førte forhandlinger på i sommeren 1692. Kongen garanterer også gerne hertugens arveret til de güstrowske lande, men megen vægt lægger kongen på, at Hertugen tiltræder fyrsteforeningen imod anerkendelsen af den hannoveranske 9. kur. Hertugen skulde også gerne gå ind for, at embedet som kredsobers, der i huset Braunschweig-Lüneburg nærmest betragtedes som en arvelig ret, gik over på andre hænder, når der skal skiftes. Man ønsker også, at hertugen støtter kongens bestræbelser for at blive optaget blandt de alternerende fyrster, hvortil hertugen selv hørte. Af fyrstekollegiets 60 stemmer, rangerede Holsten som nr. 35, hvormed kongen ingenlunde var tilfreds.

Med formaliteterne således i orden afrejste Holstein fra København 22. januar og ankom til Schwerin 1. februar, hvor han finder hertugen bortrejst på jagt⁵². Derimod, skriver han til oversekretær Jessen 1/2, træffer han til sin overraskelse på det værtshus, hvor han bor, sin ældre og mere drevne modspiller, geheimeråd OTTO GROTE fra Hannover. Da de kendte hinanden og boede under samme tag „haben wir diesen abendt zusammen gegessen, da ich ihn sehr stille und in gedancken gefunden“. Om Grotes mission, som visselig ikke blev åbenbaret over et godt måltid, håbede Holstein at få nærmere oplysninger hos sin svoger v. Löw, som imidlertid var avanceret til hofmarskal hos hertugen. Iøvrigt havde de to politiske modstandere jo kunnet tale om fælles bekendte i Danmark, hvor Grote i 1660'erne var hofmester hos prins Jørgen og blev brugt i diplomatiske sendelser til Braunschweig-Lüneburg. I 1667 blev han gift med en datter af dansk oberst H. Ahlefeldt, men forlod Danmark og gjorde derefter strålende karriere i hertugen af Hannover's tjeneste, hvor han nu indtog en ligeså fremragende stilling som A. G. Bernstorff hos hertugen af Celle. Igennem 30 arbejdsomme år havde han udviklet sig til en fin verdensmand og kløgtig diplomat, som var på toppen af sin karriere, da han 22/3 1692 på Hannovers vegne undertegnede traktaten om 9. kur i Wien. Det er ikke forunderligt, om Holstein i selskab med denne fremragende statsmand har følt sig noget klejn, og ligesom i konsekvens deraf i brevet til Jessen har bedt denne om at lægge et godt ord ind for sig hos kongen om en bedre charge, da man ser meget på den slags her i Schwerin „auch theils Ihren Kammerjunckers alhier noch ziemlich unschuldige gesellen sind“⁵³.

Den 1. februar sender Holstein sin første relation til Christian V.:

Hertugen vil ikke vende tilbage til Schwerin førend Grote er rejst. von Löw fører derfor forhandlingerne med Grote, som undskylder befæstningen af domkirkepladsen med jure præsidii, en ret, som Löw på det skarpeste benægter at Celle kan udøve. Man forlanger nu i Schwerin et klart tilsagn fra lüneburgsk side om nedrivning af pallsaderne, og det hjælper ikke, at Grote bruger alle mulige udflugter og juridiske spidsfindigheder for at fastholde hertugen af Celles ret til at befæste. På geheimeråd A. G. Bernstorff er man i Schwerin særlig bitter, fordi han udtrykkelig har lovet ikke at handle imod Schwerins interesser. Den meget udførlige og klare relation har Holstein bilagt en kopi af Löw's forhandlingsreferat, hvoraf det tydeligt nok fremgår, at hertugen af Celle frygter for at Friedrich Wilhelm skal overlade domkirkepladsen til Danmark.

Den 7. februar svarede oversekretær Jessen Holstein, at kongen var meget tilfreds med hans første indberetning og havde forfremmet ham til hofmester hos prins Carl. Samme dato afrejste Grote fra Schwerin og Friedrich Wilhelm vendte hjem, hvorefter Holstein straks blev modtaget i audiens. Hertugen udtrykte ligesom tidligere sin taknemmelighed over kongens tilbud om hjælp, men var overordentlig bange for at anvende magt for at hindre befæstningen af domkirkepladsen, således som Holstein indtrængende foreslog. Skønt hertugen ikke vilde give lüneburgerne nogensomhelst ret i denne sag, måtte man dog forsøge med det gode og gå rettens vej, d.v.s. appellere til Kejseren. Derefter drog Friedrich Wilhelm igen på jagt og overlod de videre forhandlinger til v. Löw, geheimeråd Burmeister og kammerråd Vermehren, som i disse spørgsmål var af samme opfattelse som deres herre. Af forhandlingerne fremgik det, at hertugen ikke rådede over militære styrker af nævneværdigt omfang og at det, efter Holsteins opfattelse, ejheller nyttede noget at bede ständerforsamlingen om at udskrive 2-3000 soldater, „weil dero intention mir schon bekannt, Herrn Bernstorff auch durch seine freunde und intriguen dieses denen ständen suspect und verdächtig machen wirdt“⁵⁴. Respekten for lüneburgernes kraftige hånd var stor. Det eneste Holstein opnåede var, at hertugen nu besluttede sig til at sende kammerråd Vermehren til Celle for at fremtvinge et afgørende svar på spørgsmålet om nedrivningen af pallsaderne. Til nogen direkte forhandling om en alliance kom det slet ikke, thi det stod hurtigt Holstein klart, at Schwerin ligesålidt som i 1692 var interesseret i et forbund med Danmark.

På hertugen personlig synes Holstein stadig at have bevaret en

vis indflydelse, men ikke tilstrækkelig til at udløse nogen aktivitet. Hertugen lagde ikke skjul på, at han var modstander af 9. kur, og at han overhovedet ikke havde svaret på den notifikation, som han havde modtaget fra Hannover. På den anden side turde han ikke på nuværende tidspunkt tilslutte sig fyrsteforeningen imod anerkendelse af den nye kurfyrste, da han havde proces løbende i Wien og derfor nødt vilde støde Kejseren.

Hvad angår Sverige, som jo siden 1690 havde et defensivt forbund med det lüneburgske hus, så var dets stilling til kursagen og til eventuel mecklenburgsk magtanvendelse i Ratzeburg med dansk hjælp, jo ikke uden interesse. JENS JUEL, som nu opholdt sig i Stockholm som gesandt for der at føre de afsluttende forhandlinger, som resulterede i traktaten af 17. marts 1693 vedrørende forholdsregler til hævvelse af den frie handel, fik ordre til at sondere Sveriges stilling i de ovennævnte spørgsmål. 28. januar meddelte Juel, at Sverige efter traktatens ordlyd ikke var forpligtet til at hjælpe lüneburgerne, hvis de blev angrebne i den sachsen-lauenburgske affære, og efter nogle statsmænds udsagn vilde man absolut heller ikke. En „ekstrakt“, d.v.s. en tysk oversættelse med et let ostensibelt præg, blev sendt til Holstein, som foreviste hertugen den⁵⁵.

Holsteins første rapporter hjem havde vakt bifald på højeste sted. Således skriver Plessen til sin unge ven den 21. februar: „Vos relations n'ont prodouit que des louanges et des présages que vous seres un jour grand ministre. Je ne m'arresteray point à vous dire en detail combien vos amis Messrs de Reventlow et de Jessen ont fait valoir la maniere de la quelle vous vous prenes de negotier, et si vous etes assez heureux d'engager la cour ou vous etes, de destruire les palisades, il ne faut plus douter que vous ne soyes declaré ambassadeur du roy pour le congres de la paix“. Selvom disse udtalelser er overdrevent elskværdige, så vidner de dog ikke alene om Plessens varme venskab, men også om, at regeringens øverste ledere bedømte Holsteins evner for statstjenesten meget positivt. Det varede dog temmelig længe inden han, efter en temmelig kvalfuld karriere, nåede toppen.

Endelig, den 27. februar kom den første rapport fra Vermehren, som i Celle havde forhandlet med kansleren FABRICIUS, hofmarskallen J. H. BÜLOW⁵⁶ og geheimeråd A. G. BERNSTORFF, dog uden nogetsomhelst positivt resultat. Da Holstein havde haft lejlighed til at gennemlæse rapporten, trængte han straks på for at få Vermehren hjemkaldt og fremhævede igen overfor regeringen i Schwerin nødvendigheden

af at ødelægge pallisaderne og dertil berede sig på at påkalde kongen af Danmarks hjælp. Den 2. marts vendte Vermehren hjem efter sin mislykkede færd og bekræftede mundtligt, at Celle afslog at nedrive befæstningen omkring domkirkepladsen, som man nu undskyldte med „der recht, gegenwärtigen konjunkturen und raison d'etat“, idet man ingenlunde lagde skjul på, at der forventedes et angreb fra dansk side. Igen trængte Holstein på med opfordring til øjeblikkelig handling, men fik til svar, at man endnu havde håb om forlig i sagen. Hertugen ønskede intet hellere, end at Christian V. fortrængte lüneburgerne fra Ratzeburg, men selv turde han ikke skride til militære operationer og dermed åbenlyst lægge sig ud med Celle-Hannover. Iøvrigt kunde Holstein meddele, at den brandenburgske minister og specialist i det lauenburgske spørgsmål, Canitz, var kommet til Schwerin for at udforske kongen af Danmarks intentioner her. Fra Güstrow havde Holstein igennem geheimeråd Lehsten⁵⁷ erfaret, at successionsspørgsmålet der mest bekvemt kunde løses ved et giftermål mellem Friedrich Wilhelm og en af Gustav Adolfs døtre, men Friedrich Wilhelm havde ikke ytret interesse for denne plan. Lehsten berettede også, at man i Güstrow traf anstalter til at modtage den danske kronprins, som var på vej hjem fra sin store udenlandsrejse⁵⁸; Christian V. skulde selv have annonceret dette besøg, men i et brev af 11. marts afviste Plessen denne påstand som det rene opspind: Kongen har aldrig drømt om et sådant arrangement! Lehsten udsprede dette rygte for at lægge pres på Friedrich Wilhelm i ægteskabs-sagen.

Med Plessen førte Holstein iøvrigt en livlig korrespondance under hele sit ophold i Schwerin. Plessen var Holstein behjælpelig med hans ansøgning om gageforhøjelse, og med at finde en standsmæssig bolig til ham i København, som var nødvendig, når han nu snart vendte hjem med sin unge brud. Til gengæld varetog Holstein gerne Plessens interesser som mecklenburgsk godsejer overfor hertug Friedrich Wilhelm. I en sådan sag fandt Plessen anledning til følgende bemærkning: „Vous me connaissez monsieur, et scaves bien que je ne suis pas homme ny á demander, ny á estre incommode, jusqu'á servir un grand rois pour rien, . . .“⁵⁹

Hele marts måned forløb også uden at der fra Schwerin opnåedes noget resultat i forhandlingerne med Celle. Gang på gang fandt A. G. Bernstorff påskud til at udsætte forhandlingerne, og igen den 7. marts modtog Holstein instruks fra København om at trænge ind på hertugen for at få ham til selv at nedrive pallissaderne. Endelig

skal Holstein meddele, at den svenske konge har givet hertugen af Hannover pure afslag på hans indtrængende anmodning om støtte i såvel kursagen som i den lauenburgske sag. Heller ikke denne oplysning fremmede imidlertid forhandlingerne, og 16. marts skriver Holstein opgivende til grev Reventlow: „ . . . es ist aber nicht zu schreiben was es beschwerlich mit diesen der publiques affaires ganz unkündigen leute zu negotieren“. Hertugen var stadig mest optaget af jagt og lod forespørge, om han kunde få 2–3 falkonerer fra Danmark, da hans jægermester siger, at alle falkonerer i Nordtyskland og Brabant kommer derfra.

Endelig den 7. april kan Holstein meddele kongen, at der er indløbet meddelelse fra Bernstorff i Celle, at man nu gerne vil føje hertugen i at borttage pallisaderne, men rigtignok under den forudsætning, at de danske tropper afmarcherer fra Mecklenburg. Da denne betingelse ikke kunde opfyldes, så var der nu ikke andet at gøre end at afvente resultatet af den brandenburgske ministers mæglingsforsøg. For Christian V. havde disse pallisader kun betydning i forbindelse med den pression, som han igennem Holstein øvede på den schwerinske regering for at få dem med i kampen mod Celle-Hannover. Da han nu ovenikøbet havde undertegnet den hemmelige traktat med Frankrig af 26. marts om angrebet på Ratzeburg, kunde det heller ikke interessere ham synderligt, at det endeligt var lykkedes Canitz at formå hertugen af Celle til at sløjfe befæstningen omkring domkirken, thi nu drejede det sig om at få hele fæstningen demoleret.

I Schwerin derimod erklærede man sig tilfredse med resultatet af Canitz' mæglervirksomhed, og interesserede sig om muligt endnu mindre end tidligere for en alliance med Danmark. Allerede den 8. april havde Holstein fået ordre fra kongen om ikke mere at pressere hertugen i alliancespørgsmålet, og der stod nu kun tilbage at sondere stillingen i alternationssagen, men heller ikke på dette punkt havde Holstein heldet med sig, thi hertugen var nu så optaget af den forestående investitur og den dermed forbundne rejse, at han slet ikke havde tid til at interessere sig derfor. Endnu så sent som under selve afskedsaudiensen forsøgte Holstein at få en resolution i denne sag, men fik kun til svar, at hertugen vilde være glad, om man vilde sende et forslag fra København. Et sådant forslag blev også fremsendt af den danske regering, men sagen kom ikke videre af den grund. Denne mere kvalfulde end betydningsfulde sag blev som bekendt først løst til den danske konges tilfredshed i 1740, hovedsagelig ved J. H. E. Bernstorff's indsats.

For J. G. Holstein havde det været en bevæget tid, ikke alene arbejdsmæssigt, men også hvad hans personlige forhold angik. Kort tid efter hans ankomst til Schwerin mistede han sin mor, og efter forhandlingernes afslutning giftede han sig i Lübtz med sin forlovede Ida Frederikke Joachime Bülow. Efter en længere orlov vendte han med sin brud tilbage til København, hvortil han ankom den 8. juni. Samme dag modtog kongen ham i audiens på Jægersborg, hvorefter han optog sine pligter som hofmester hos prins Carl.

I slutningen af juli sendte Friedrich Wilhelm sin overskænk, O. C. v. Halberstadt til Danmark for at forhandle med regeringen om de danske troppers tilbagetrækning⁶⁰. 28. juli fik oberst Aderkas ordre til at lade dragonerne marchere fra Mecklenburg til lejren ved Oldesloe, hvor de danske tropper samledes til det planlagte felttog imod Ratzeburg. Samme dag fik også oberst Bielke, som kommanderede prins Christians regiment, ordre til at trække de to fodfolkskompagnier tilbage til Altona⁶¹.

NOTER

- ¹ Christian V.s egenh. dagreg. f. 1692–1694 i årsberetn. fra geheimearch. VI–VII, 1881–83. – ² f. 1623, d. 21/6 1692. – ³ f. 1633, d. 1695. – ⁴ En nyere oversigt o. Mecklenburgs hist. findes i O. Vitense: *Geschichte v. Mecklenburg* 1920. Om Christian Ludwig henv. til R. Wagners afh. i *Jahrb. d. Vereins f. mecklenb. Gesch.* 1905 og 1909, og samme forfatter: *Herzog Christian Louis I, (Mecklb. gesch. in einzeldarst. h. 9. 1906)*. – ⁵ f. 1675, d. 1713. – ⁶ R. Wagner: *Der Güstrowsche Erbfolgestreit. Jahrb. d. Ver. f. mecklb. Gesch.* 67. årg. 1902–03, s. 197 ff. Cit.: Wagner. – ⁷ Überhorst: *Der Sachsen-Lauenburg. Erbfolgestreit. (Diss.) Hist. Studien.* Berlin 1915. – ⁸ Überhorst s. 176: A. G. Bernstorff i Celle fremhæver stærkt betyd. af Ratzeburg, hvorfra man kunde true Mecklenburg, Holsten, Hamborg og Lübeck. – ⁹ J. G. Holstein: *Selvbiografi i KB. Ledreborg 436.*, sstds. brevveksling m. hertug Christian Ludwig. Se iøvrigt Da. biogr. leksik. – ¹⁰ Breve fra C. Bülow t. J. G. Holstein. KB. Ledreb. 449. – ¹¹ Breve fra A. L. Knuth t. Holstein. Ledreb. 493. – ¹² Breve fra C. S. v. Plessen. Ledreb. 508. – ¹³ Christian Bülow, f. 1/1 1643, d. 16/10 1692, søn af lensmanden Christian B. t. Laholm m. m. (d. 1644), og Anne Beck, g. 1674 m. Øllegård Barnewitz. Bülow var ritmester i skånske krig, generaladjutant og kammerherre hos prins Georg 1680, derefter bosat på Lübtz i Mecklenburg, som familien Barnewitz havde i arveligt pant. Forh. i 1684 på Mecklenb. vegne m. Danmark om skyld. kvarterpenge. (Hirsch: *Da. o. norsk. officerer. Roedes fortegn. o. hofetaten.* RA. A. v. Bülow: *Bülowisches fam.buch*, 1911. I. L. Laursen: *Danmark-Norges traktater VIII*, s. 272 ff.). – ¹⁴ Breve fra Holstein t. Conrad Reventlow. KB. Ledreb. 506. – ¹⁵ Chr. V. dagreg. 8/4. – ¹⁶ Bülow t. Holstein 4/7. – ¹⁷ Laursen: *Danmark-Norges trakt. IX*. – ¹⁸ Holstein t. Reventlow 4/5. – ¹⁹ Wagner anf. skr. s. 237, note. – ²⁰ RA. *Krigskanc. landetat. kgl. resol. 31/5 t. Mesnil, chef f. rytteriet i Slesvig og Holsten*. – ²¹ Holstein t. Reventlow 22/5. – ²² Wagner s. 239. – ²³ Chr. V. dagreg. 11/6 og 26/6. – ²⁴ *ibid.* 17/6. – ²⁵ *ibid.* 18/6, T.K.U.A. *Geh. reg.* 18/6 1692 o. Plessen t. Holstein

s. d. - ²⁶ Krigskanc. kgl. exped. 26/6 og Holstein t. Reventlow 10/7. - ²⁷ Rygtet nåede helt til Wien, hvor den da. minister Urbich fik ordre til at demtere. Geh.kons. protokol 2/8 1692. - ²⁸ Chr. V. dagreg. 12/7. Geh.kons. prot. 11/7. - ²⁹ Gustav Adolfs udsending t. Bielke, Mummie, refererer fig. „orakelagtige“ udtalelse af Bielke: „Wo Dennemark die Chron Sueden mit auff seine seite brächte, dürffte woll eine grosse veränderung im römischen reiche vorgehen, wo aber Sueden still bliebe, sollte er dafür halten, dass ein schwerdt dass andere woll in der scheid halten durffte.“ Wagner s. 241. - ³⁰ Krigskanc. kgl. exped. 1692: rapport fra v. d. Lühe t. gen.maj. Halberstadt 12/7, orig. - ³¹ Om v. d. Lühe, Spang o. Fuchs se Hirsch og Krigskanc. kgl. expd. 1692 19/7. - ³² Wagner s. 247. - ³³ Form. J. G. H. v. Sydow, som indtil 23/8 var kapt. i Aderkas' dragoner, derefter i C. D. Reventlows rgt. Se Hirsch. - ³⁴ T.K.U.A. Mecklenb. B. Gesandtsk. rel. Plessen t. Chr. V. o. breve t. O.sekretær Th. B. v. Jessen 1692. - ³⁵ Holstein t. Reventlow 3/8. - ³⁶ Geh.reg. 15/7: Kreditiv f. Plessen t. Friedrich Wilhelm o. fuldmagt s. d. - ³⁷ Laursen: Danmark-Norges trakt. - ³⁸ Geh.reg. 15/7. - ³⁹ Geh.reg. 9/8. - ⁴⁰ *ibid.* Juni. - ⁴¹ T.K.U.A. Polen B. Beretn. fra J. G. Holstein. - ⁴² Chr. V. dagreg. 8/11. - ⁴³ Ledrb. 449. - ⁴⁴ RA. Mecklenb. A. I. Breve fra Friedrich Wilhelm t. Chr. V. - Wagner s. 250, note. - ⁴⁵ Chr. V. dagreg. 19/9. - ⁴⁶ Wagner s. 249ff. - ⁴⁷ *ibid.* s. 250. - ⁴⁸ Krigskanc. kgl. exp. 22/11. Holstein t. Reventlow 21/11. - ⁴⁹ Chr. V. dagreg. 8/11. - ⁵⁰ Danmark-Norges trakt. IX. 580ff. - ⁵¹ Geh.reg. 21/1 1633. - ⁵² J. G. Holsteins dagbogsopt. KB. Ledreb. 440-42. - ⁵³ T.K.U.A. Mecklenb. B. Holstein t. O.sekret. Jessen 1/2 1693. Otto Grote, f. 1636, d. 5/9 1693, blev 14/9 1662 hofmester hos prins Georg, afsked 1665. (Embeds-udn. u. rentekammeret, RA., Allgem. deutsche biographie.) - ⁵⁴ Holsteins rel. af 13/2. - ⁵⁵ Geh.reg. 11/2. Jessen t. Holstein. - ⁵⁶ Joachim Heinrich Bülow, 1650-1724, se da. biogr. leksik. - ⁵⁷ Georg Heinr. v. Lehsten t. Wardow, f. 1655, d. 1696, g. 1682 m. Magdalene Sybille Rodsten, hvis mor var søster t. kmhr.inde Bülow. - ⁵⁸ Se Fr. Weilbach: Frederik IV.s Italiensrejser, s. 89 note, hvorefter der virkelig har været tale om besøg ved nogle tyske hoffer. - ⁵⁹ Jfr. C. Christiansen: Bidrag t. Dansk stats-husholdnings Hist. II. s. 100, hvoraf man får det indtryk, at Plessen, i modsætning til de øvrige ministre, er påholdende med at yde staten lån i en kneben situation, en opfattelse, som Fr. v. Jessen i: En slesvigsk statsmand I. gengiver med en vis forargelse. Iflg. C. Christiansen: Formuesforhold pg. XLVIII, har Plessen imidlertid alene i 1692 ydet staten lån på ca. 55.000 rdl., og er dermed den af ministrene, som har ydet mest. - ⁶⁰ Chr. V. dagreg. 24/7 1693. - ⁶¹ Krigskanc. konc. t. kgl. exped. 28/7 1693.

SAMFUNDETS REGNSKAB FOR ÅRET 1964

INDTÆGTER	Kr. Ø.	UDGIFTER	Kr. Ø.
Saldo overført fra 1963	17.953,54	Trykning af tidsskriftet	14.455,64
Tilskud fra:		Honorarer	921,23
Undervisningsministeriet	1.200,00	Porto	217,50
Danst historisk fællesfond	925,00	Papir og tryksager	663,59
Alfred Good's personalhistoriske fond	500,00	Moder	282,43
Medlemskontingent	11.057,50	Diverse	18,75
Gave fra „Samfundets Venner“	473,00	Saldo overføres til 1965	16.755,09
Salg af ældre årgange	965,50		
Indvundne renter	238,29		
	33.314,83		33.314,83

Frederiksborg, den 31. juli 1965.

sign.: Finn H. Blædel.

Ovennævnte regnskab er revideret og fundet i overensstemmelse med de forelagte bilag.
Beholdningernes tilstedeværelse er konstateret, herunder obligationsbeholdningen.

København, den 19. august 1965.

sign.: Hans F. Randbøll.

sign.: Chr. Bjørn-Jensen.

Samfundet ejer nedennævnte obligationer:

- Kr. 1.000,00 $4\frac{1}{2}\%$ Kjøbenhavns Kreditforenings 8. Serie
- Kr. 400,00 $4\frac{0}{10}\%$ Husejerkreditkassen 2. afd. 5. serie
- Kr. 100,00 $4\frac{1}{2}\%$ samme forening samme serie
- Kr. 500,00 $5\frac{0}{10}\%$ Østflertens Kreditforenings 16. serie 2. afd.